

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی
سال هفتم، شماره پیاپی ۲۰، شماره اول، بهار ۱۳۹۷
تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۷/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۸/۲۷
صص ۹۷-۱۱۱

پیش‌بینی احساس امنیت اجتماعی بر اساس هویت اجتماعی، هوش فرهنگی و معنویت

رحیم حمیدی‌پور، استادیار، گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران*
فاطمه رجیبی، کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

چکیده

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی احساس امنیت اجتماعی بر اساس معنویت، هویت اجتماعی و هوش فرهنگی است. روش پژوهش همبستگی است و جامعه آماری آن، کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اراک هستند که تعداد کل آنها ۱۷۰۰۰ نفر است. از این تعداد ۳۸۰ نفر به صورت نمونه با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده‌اند و برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌های احساس امنیت اجتماعی، هوش فرهنگی ارلی و آنگ، سنجش نگرش معنوی شهیدی و فرج‌نیا و هویت اجتماعی صفاری‌نیا و روشن استفاده شده است. مطابق نتایج حاصل شده، بین احساس امنیت اجتماعی با درجه معنوی، نگرش معنوی و توانایی معنوی رابطه معناداری وجود دارد. احساس امنیت اجتماعی با هوش فرهنگی، شناخت فرهنگی و انگیزش فرهنگی به طور معناداری رابطه دارد و با فراشناخت فرهنگی و رفتار فرهنگی رابطه ندارد. بین احساس امنیت اجتماعی و هویت اجتماعی نیز رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که متغیر هویت اجتماعی در پیش‌بینی متغیر امنیت اجتماعی بیشترین اهمیت را دارد. هویت اجتماعی احساس تعلق و همبستگی به جامعه و مؤلفه‌ای مهم در پیش‌بینی احساس امنیت اجتماعی است. هر عامل و پدیده‌ای که در احساس تعلق و همبستگی اعضای هر گروه اختلال ایجاد کند، در واقع، هویت آن گروه را به مخاطره می‌اندازد و تهدیدی برای امنیت اجتماعی قلمداد می‌شود.
واژه‌های کلیدی: احساس امنیت اجتماعی، معنویت، هویت اجتماعی، هوش فرهنگی.

مقدمه و بیان مسأله

امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به شمار می‌رود. احساس امنیت اجتماعی یکی از ابعاد اساسی امنیت است و واکنش‌های فرد در جامعه و دریافت و ادراک او از این مسئله را در بر دارد. احساس امنیت اجتماعی به شکل پدیده‌ای روان‌شناختی و اجتماعی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از اوضاع متفاوت اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و انسان‌ها برای دستیابی به زندگی سالم و تداوم روابط اجتماعی به آن نیاز دارند. در این زمینه، نکته تأمل‌برانگیز نقش و اهمیت وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه است؛ یعنی در کنار وجود امنیت در بعد عینی امنیت باید از نظر ذهنی نیز وجود داشته باشد. باتوجه به این مسائل، برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود عینی امنیت می‌دانند. طبق بررسی‌های انجام‌شده در کشورهای مختلف، عموماً در بین شهروندان بیشتر نقاط دنیا احساس امنیت نسبت به وجود آن، کمتر و این نسبت، در ایران هم در مقایسه با کشورهای انگلیس و استرالیا کمتر است. برای نمونه، در ایران میزان سرقت منزل به ازای هر ۱۰۰۰ منزل، ۵ بار، در انگلیس ۲۰ بار و در استرالیا ۲۵ بار است (بحری‌پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۹). احساس امنیت، فرآیندی روانی - اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی‌شود؛ بلکه بیشتر افراد جامعه براساس نیازها، علائق، خواسته‌ها و توانمندی‌های شخصیتی و روانی خود در ایجاد و از بین بردن آن به‌طور اساسی نقش دارند. احساس امنیت، نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت (رضایت‌بخش، قانع‌کننده و آرام‌بخش) شهروندان نسبت به تأثیرگذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضدامنیتی است (مرادی‌پردنجانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۶). از نظر تعریف عملیاتی احساس امنیت اجتماعی نمره‌ای است که آزمودنی در پرسش‌نامه احساس امنیت کسب می‌کند و این موضوع، میزان احساس امنیت او را نشان می‌دهد.

ارزش‌ها مهم‌ترین منبع اخذ هویت اجتماعی و ملی به شمار می‌آیند؛ به‌طوری‌که هانری مندارس می‌گوید: «گاهی

ارزش‌ها هماهنگ می‌شوند و شکل نظام و آرمان به خود می‌گیرند؛ یعنی ارزش‌ها سازمان‌یافته و به‌صورت آرمانی در می‌آیند که جامعه آن را به افراد خود عرضه می‌کند و این آرمان، راهنمای اندیشه و عمل است» (جعفری و مهرداد، ۱۳۹۱: ۱۱). ارزش‌ها مجموعه قضاوت‌های یک گروه اجتماعی است که جهان را به مقولات مطلوب و نامطلوب تقسیم می‌کند و غالباً جزء بنیادین نظم فرهنگی محسوب می‌شود (آلبورت، ۱۹۶۷، به نقل از جعفری و مهرداد، ۱۳۹۱: ۱۲).

هویت اجتماعی مؤلفه‌ای مهم در بررسی احساس امنیت اجتماعی است. گرین^۱ (۲۰۰۰) در تحقیق خود درباره امنیت، به‌طور ویژه‌ای بر روی موضوعات مرتبط با هویت متمرکز شده است. طبق باور او هویت‌های پنج‌گانه شامل هویت محله‌ای، قبیله‌ای، ملی، قومی و اسلامی به‌اندازه کافی قادرند به شکل عاملان ایجادکننده امنیت عمل کنند و همچنین، تجزیه و تحلیل شوند. هویت اجتماعی بخش مهمی از احساس امنیت را تبیین می‌کند و از لحاظ تعریف عملیاتی نمره‌ای است که آزمودنی در پرسش‌نامه هویت اجتماعی کسب می‌کند و این مسئله، این نوع هویت او را نشان می‌دهد.

در این پژوهش، متغیر بررسی شده دیگر هوش فرهنگی است و برای نخستین بار ایرلی، و همکاران^۲ (۲۰۰۶) این اصطلاح را مطرح کرده‌اند. آنها هوش فرهنگی را به شکل توانایی یادگیری الگوهای جدید در تعاملات فرهنگی و ارائه پاسخ‌های رفتاری صحیح به این الگوها تعریف کرده‌اند. تعریف این دو از هوش فرهنگی در پاسخ به این پرسش بوده است: در نظامی که فضای سازمانی و کاری آن، به شدت از جهانی شدن تأثیر پذیرفته است، این ضرورت وجود دارد تا درک کنیم چرا برخی از افراد در موقعیت‌های فرهنگی متنوع اثربخش‌تر عمل می‌کنند. در اینجا باید بدانیم هوش فرهنگی چگونه با احساس امنیت اجتماعی ارتباط دارد. بسیاری از سازمان‌ها و جوامع قرن بیست و یکم چندفرهنگی هستند؛ به‌طوری‌که انواعی از افراد با فرهنگ‌های متفاوت مشاهده

¹ Green

² Early et al.

باشد؛ بلکه به جای آن، معنویت راهی است که ما از طریق آن، به زندگی خود پاسخ می‌دهیم. معنویت، ترمیم، دلسوزی، هدف و اتحاد با دنیای فرامادی است (Henry, 2003: 4). سفر به درون برای تغییر شکل یافتن و آن هویتی که فرد به آن تبدیل می‌شود، بسیار حیاتی است. معنویت، بعدی قدرتمند از تجربه انسان محسوب می‌شود که ماهیت و تنوع آن، در دنیای درحال‌تغییر امروزی روبه‌رشد است.

سؤال مطرح در این مقاله این است: از بین هویت، هوش فرهنگی و معنویت، کدام یک عامل مؤثرتری است و به‌طور تعیین‌کننده‌تری با احساس امنیت رابطه دارد. به عبارت دیگر، سهم هریک از این مسائل، در پیش‌بینی احساس امنیت چقدر است. برای پاسخ دادن به این سؤالات، پژوهشی یافت نشده است. مطالعات ذکرشده، یکی از عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی را بررسی کرده‌اند و آن عامل این است که احساس امنیت، هوش فرهنگی، هویت و معنویت به‌طور ویژه‌ای به فرهنگ وابسته هستند و در فرهنگ‌های مختلف، باید به‌صورت جداگانه بررسی شوند.

پیشینه

براساس نتایج تحقیقات انجام‌شده در این زمینه، رابطه معناداری بین هویت اجتماعی و احساس امنیت وجود دارد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۰). پژوهش‌ها نشان می‌دهند معنویت و احساس امنیت باهم رابطه دارند (ربانی و قاسمی، ۱۳۸۶ و نوروزی و فولادی‌سپهر، ۱۳۸۸). بحری‌پور و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با هدف بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و انواع احساس امنیت اجتماعی (فردی، اقتصادی، سیاسی و جامعه‌ای) شهروندان، نشان داده‌اند که اعتماد اجتماعی شهروندان بر انواع احساس امنیت اجتماعی آنها تأثیر می‌گذارد؛ به‌طوری‌که هرچه حجم و میزان اعتماد اجتماعی در جامعه بیشتر باشد، به همان میزان انواع احساس امنیت اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود. نتایج حاصل از تجزیه‌وتحلیل چندمتغیره نیز بیانگر این موضوع است که متغیرهای مستقل

می‌شود. تفاوت در زبان، قومیت، ارزش‌ها، هنجارها و به بیان دیگر، فرهنگ‌های متفاوت، به شکل منابع تعارض بالقوه ظهور می‌کند (حسینی‌نسب و قادری، ۱۳۹۰: ۲۹). در صورت نبود درک صحیح از این تفاوت‌های فرهنگی، احتمالاً احساس ناامنی اجتماعی افزایش می‌یابد و هوش فرهنگی به درک این تفاوت‌ها و درنهایت، احساس امنیت کمک می‌کند. برخی از تحقیقات به رابطه بین هوش فرهنگی و احساس امنیت اجتماعی اشاره کرده‌اند (موحد و همت، ۱۳۹۲: ۵۵؛ مختاری نوری و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۴).

عامل مؤثر دیگر بر احساس امنیت، معنویت است. وگان (۲۰۰۳)، به نقل از مؤمنی و شهبازی‌راد، (۱۳۹۱: ۹۹) معنویت را والاترین میزان رشد در زمینه‌هایی مانند شناخت، اخلاق و هیجان می‌داند و آن را به‌صورت نگرشی شامل تجربیات اوج و مربوط به حوزه‌های رشد در نظر می‌گیرد. مذهب و معنویت در ادبیات و مطالعات از یکدیگر تفکیک و شناسایی شده‌اند؛ بالین‌حال، در مفاهیم تداخلاتی دیده می‌شود (George et al., 2000; Abu-Ras & Laird, 2011; White et al., 2011; Fitchett et al., 2009; Fosarelli, 2008; Bredle et al., 2011). مرور ادبیات موضوع معنویت نشان می‌دهد بیشتر تعاریف معنویت، به دوبعدی بودن معنویت باور دارند. بعد نخست، معنویت مذهبی است و در آن، مفهوم فرد از وجود مقدس یا واقعیت غایی به سبک و سیاق مذهبی بیان می‌شود و بعد دوم، معنویت وجودی است که در آن، تجربیات روان‌شناختی خاصی مدنظر است که درحقیقت، با وجود مقدس یا واقعیت غایی ارتباطی ندارد (اکبری‌لاکه و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۸).

درواقع، معنویت علم زندگی است و به انسان می‌آموزد چگونه سلامت ارگانیزم روحی - روان‌اش را حفظ کند و چگونه با داشتن زندگی اجتماعی فعال و مفید، رشد طبیعی روح خود را تضمین کند. معنویت، علم سلامت و پرورش روح ملکوتی است (ازردی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۷). به باور هنری^۱ معنویت مسئله‌ای نیست که به فردیت درونی محدود

¹ Henry

بین دو متغیر هویت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال تهران نشان نمی‌دهد؛ اما در میان زنان مناطق جنوبی این شهر، بین این دو متغیر همبستگی مشاهده شده است. معناداری رابطه این دو متغیر هم، از طریق ضریب همبستگی پیرسون، بررسی و باتوجه به نتایج، آزمون با میزان اطمینان ۹۵ درصد تأیید شده است. نوروزی و فولادی سپهر (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹-۱۵ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، نمونه‌گیری تصادفی ساده و مصاحبه با ۳۸۴ نفر از زنان ۲۹-۱۵ ساله تهران، نشان داده‌اند متغیرهای احساس امنیت محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و احساس نظم اجتماعی تأثیری مثبت و مستقیم و متغیر پایبندی مذهبی تأثیری منفی و معکوس بر احساس امنیت اجتماعی زنان دارند. مطابق نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نیز به ترتیب متغیرهای احساس امنیت محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، احساس نظم اجتماعی و پایبندی مذهبی در تبیین میزان احساس امنیت اجتماعی زنان به طور اساسی سهم دارند. بیات (۱۳۸۷) در تحقیق خود در زمینه تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی نشان داده است میزان احساس ناامنی از لحاظ جنسیت، منطقه مسکونی، تأهل و سن پاسخگویان متفاوت بوده است. همچنین، بین میزان احساس ناامنی و متغیرهایی مانند میزان بروز جرائم، انتظار از پلیس، پرداخت رسانه‌ای، هویت، اعتماد، تعلق محله‌ای و کالبد شهری رابطه‌ای معنادار وجود دارد. ربانی خوراسگانی و قاسمی (۱۳۸۶) در پیمایشی با عنوان «رابطه احساس امنیت اجتماعی و نگرش مذهبی» تأثیر نگرش مذهبی شهروندان اصفهانی ۱۵ ساله و بیشتر از آن را بر احساس امنیت اجتماعی و ابعاد چهارگانه آن بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد احساس امنیت به ترتیب در ابعاد روانی، اقتصادی، سیاسی و قضایی کمتر است و واریانس عامل نگرش مذهبی تا ۵۳ درصد عامل احساس امنیت اجتماعی را تبیین می‌کند. همچنین، در بین

تحقیق ۲۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته، یعنی احساس امنیت اجتماعی را تبیین می‌کنند. طبق نتایج پژوهش مستوفی (۱۳۹۲) با عنوان «بررسی رابطه هویت اجتماعی با احساس امنیت در زنان شهر تهران» در بین این زنان، همبستگی ۲۴ درصدی و رابطه معناداری بین هویت اجتماعی و احساس امنیت وجود دارد. موحد و همت (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با عنوان «مطالعه عوامل فرهنگی و اجتماعی مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان» با بررسی نمونه ۶۰۰ نفری از زنان شهر شیراز، نشان داده‌اند بین متغیرهای نگرش به حجاب، عزت نفس، وسایل ارتباط جمعی نوین، دین‌داری اعتقادی، پیامدی و مناسکی، سرمایه فرهنگی - آموزشی، فرهنگی - گردشگری و فرهنگی - اجتماعی با متغیر احساس امنیت اجتماعی زنان ارتباط معناداری وجود دارد. براساس پژوهش مختاری و همکاران (۱۳۹۱) با نام «بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در شهر یاسوج» از نظر احساس امنیت اجتماعی میان افراد جوان و افراد مسن، افراد مجرد و متأهل، لرها و سایر اقوام و... تفاوت معناداری وجود دارد و همچنین، رابطه مستقیم و معناداری بین متغیرهای مستقل پایگاه اقتصادی - اجتماعی، اعتماد اجتماعی، میزان دین‌داری، نگرش نسبت به عملکرد پلیس و متغیر وابسته میزان احساس امنیت اجتماعی دیده می‌شود. زنگی‌آبادی و زنگنه (۱۳۹۰) در پژوهش «سنجش احساس امنیت در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی» نشان داده‌اند که بین احساس امنیت و شاخص‌هایی چون: سرمایه اجتماعی، عملکرد رسانه‌ها، نقش نیروی انتظامی، پایگاه اجتماعی افراد و فضای فیزیکی شهر رابطه معناداری وجود دارد. نیازی و فرشادفر (۱۳۹۰) با هدف بررسی رابطه بین هویت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی، به صورت مفاهیم اساسی علوم انسانی و اجتماعی به شیوه پیمایشی و با استفاده از تکنیک پرسش‌نامه همراه با مصاحبه، نمونه‌ای ۱۰۴۴ نفری از زنان ۶۴-۱۵ ساله ساکن شمال و جنوب شهر تهران را ارزیابی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش رابطه معناداری را

(2010) مسئله جنسیت و احساس امنیت را ارزیابی کرده‌اند و مطابق آنها زنان کمتر امنیت را در جامعه احساس می‌کنند. پژوهش‌های داخلی نیز عوامل فرهنگی، اجتماعی و فردی را با احساس امنیت اجتماعی بررسی کرده‌اند. براساس نتایج این مطالعات، بین هویت اجتماعی (مستوفی، ۱۳۹۲) میزان دین‌داری (مختاری نوری و همکاران، ۱۳۹۲) پایبندی مذهبی (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸) و سرمایه فرهنگی (موحد و همت، ۱۳۹۲) با احساس امنیت، رابطه معناداری وجود دارد. پژوهش‌های داخلی بیشتر به رابطه معنویت و هویت اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی و کمتر به رابطه هوش فرهنگی با احساس امنیت اجتماعی توجه کرده‌اند؛ بنابراین، در این زمینه، کمبود مطالعات احساس می‌شود.

براین اساس، با توجه به اهمیت امنیت اجتماعی در جامعه و کمبود اطلاعات موجود در زمینه بررسی عوامل پیش‌بینی‌کننده آن، لازم است رابطه هوش فرهنگی، هویت اجتماعی و معنویت با احساس امنیت اجتماعی ارزیابی شود.

مبانی نظری

هویت اجتماعی، هوش فرهنگی و معنویت، عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی هستند. در این بخش، هر یک از این عوامل بررسی و رابطه آن با امنیت اجتماعی بیان می‌شود.

هویت اجتماعی به طور مستقیمی بر احساس امنیت اجتماعی تأثیر دارد. از نظر برخی پژوهشگران، هویت اجتماعی آن قدر مهم است که احساس امنیت اجتماعی را در قالب آن تعریف می‌کنند؛ یعنی بدون هویت اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی معنی پیدا نمی‌کند. برای مثال، به اعتقاد بوزان، امنیت اجتماعی به حفظ ویژگی‌هایی اشاره دارد که براساس آنها افراد خود را به صورت عضو گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به عبارتی زندگی فرد با جنبه‌های شکل‌دهنده هویت گروهی ارتباط پیدا می‌کند (بوزان، ۱۳۷۸، به نقل از بحری‌پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۴). در آراء بوزان، حوزه‌ای از حیات مدنظر است که فرد خود را به واسطه مفهوم «ما» بدان متعلق می‌داند و در

ابعاد دوگانه نگرش مذهبی شامل نگرش به روحانیت و نگرش به دین‌داری، بعد نخست، توانایی تبیین بیشتری دارد؛ یعنی افرادی که به طور چشمگیری نسبت به روحانیت نگرش مثبت‌تری داشته‌اند، بیشتر احساس امنیت داشته‌اند و برعکس. ربانی خوراسگانی و قاسمی (۱۳۸۶) در این مقاله خود تأثیر نگرش مذهبی شهروندان ۱۵ ساله و بیشتر مقیم شهر اصفهان را بر احساس امنیت اجتماعی و ابعاد چهارگانه آن بررسی کرده‌اند. آنها نشان داده‌اند که احساس امنیت به ترتیب در ابعاد روانی، اقتصادی، سیاسی و قضایی کمتر است و واریانس عامل نگرش مذهبی تا ۵۳ درصد، عامل احساس امنیت اجتماعی را تبیین می‌کند. همچنین، در بین ابعاد دوگانه نگرش مذهبی شامل نگرش به روحانیت و نگرش به دین‌داری، بعد نخست، برای تبیین این موضوع بیشتر توانایی دارد؛ یعنی افرادی که به شکل چشمگیری نسبت به روحانیت نگرش مثبت‌تری داشته‌اند، بیشتر امنیت را احساس می‌کرده‌اند.

ساروخانی و نودنیا (۱۳۸۵) در پژوهش خود «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران» با تأکید بر متغیر محل سکونت، امنیت اجتماعی را در ۴۲۰ خانواده ساکن شمال و جنوب تهران بررسی کرده‌اند. در این مطالعه، ابعاد امنیت عبارت بوده است از امنیت جانی، مالی، شغلی، عاطفی و اخلاقی. طبق نتایج این پژوهش، میانگین امنیت جانی و شغلی در منطقه شمال و در عوض امنیت مالی در مناطق جنوب تهران بیشتر است؛ زیرا به علت کمی مال و ثروت، این مناطق کمتر در معرض سرقت قرار می‌گیرند. گذشته از آن، خانواده‌های ساکن شمال تهران، امنیت مالی و عاطفی و ساکنان جنوب آن، امنیت جانی و شغلی کمتری دارند.

نتایج تحقیقات نشان می‌دهد حمایت اجتماعی، احساس امنیت بیشتری در فرد ایجاد می‌کند. فقر احساس امنیت را کاهش می‌دهد و معنویت نیز احساس امنیت بیشتری را به دنبال دارد. به طور کلی، پژوهش‌های خارجی مانند بل^۱ (1998) و یور^۲

¹ Bell

² Weaver

را درک کنیم که چرا برخی از افراد در موقعیت‌های متنوع فرهنگی به طور اثربخش‌تری عمل می‌کنند. در پاسخ به چنین پرسشی است که آنها بحث هوش فرهنگی را مطرح می‌کنند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۶). براساس تقسیم‌بندی مرکز مطالعات هوش فرهنگی^۱، این موضوع به ۴ بخش فراشناختی^۲، شناختی^۳، انگیزشی^۴ و رفتاری^۵ تقسیم می‌شود (مرکز مطالعات هوش فرهنگی، ۲۰۰۵). به نقل از قادری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۶. بعد فراشناختی، بدین معنا است که فرد چگونه تجربیات میان فرهنگی را درک می‌کند (حسینی نسب و قادری، ۱۳۹۰: ۳۰). این بعد، تدوین استراتژی پیش از برخورد میان فرهنگی، بررسی مفروضات در حین برخورد و تعدیل و تغییر نقشه‌های ذهنی را در صورت متفاوت بودن تجارب واقعی از انتظارات پیشین در بر دارد. بعد شناختی بیانگر درک فرد از تشابهات و تفاوت‌های فرهنگی است و دانش عمومی و نقشه‌های ذهنی شناختی فرد از فرهنگ‌های دیگر را نشان می‌دهد. بعد شناختی، آگاهی و اطلاع درباره هنجارها، فعالیت‌ها و قراردادهای حاصل‌شده از تجارب فردی و آموزشی را در فرهنگ‌های مختلف منعکس می‌کند. بعد انگیزشی علاقه فرد را به آزمودن فرهنگ‌های دیگر، توانایی و تمایل به یادگیری و فعالیت در موقعیت‌های فرهنگی مختلف و تعامل با افرادی از فرهنگ‌های مختلف را نشان می‌دهد (ایرلی و همکاران، ۲۰۰۶). به نقل از قادری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۶. عنصر روانی و انگیزشی به افراد کمک می‌کند در مقابل موانع پایدار باشند تا خود را با فرهنگ دیگران سازگار کنند. همچنین، بعد رفتاری توانایی انجام رفتار کلامی و غیرکلامی مناسب را در هنگام برقراری ارتباط با افرادی از فرهنگ‌های دیگر منعکس می‌کند (قادری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۷).

روش پژوهش

برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند؛ بنابراین، هر عامل و پدیده‌ای که به ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای هر گروه منجر شود، درحقیقت، هویت آن گروه را به مخاطره می‌اندازد و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌شود (بوزان، ۱۳۷۸). به نقل از بحری‌پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۴).

معنویت را به‌صورت روح احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌کنند. با نگاهی به ساختار ۹ بعدی معنویت، این ادعا بیشتر فهمیده می‌شود:

۱- بعد فرامادی؛ ۲- معنا و هدف زندگی؛ ۳- داشتن سلامت در زندگی؛ ۴- تقدس زندگی؛ ۵- اهمیت‌ندادن به ارزش‌های مادی؛ ۶- نوع دوستی؛ ۷- آگاهی از تراژدی؛ ۸- آرمان‌گرایی و ۹- نتایج معنویت. از نظر الکینز، معنویت اصیل محبت و مهرورزی به همه موجودات است (Elkins, 1998). به نقل از آژدری‌فرد و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۰۹). از دیدگاه یکی از پژوهشگران معنویت ما موضوعی نیست که به فردیت درونی محدود باشد؛ بلکه در عوض، معنویت راهی است که ما به آن طریق به زندگی خود پاسخ می‌دهیم. معنویت، ترمیم، دلسوزی، هدف و اتحاد با دنیای فرامادی است (Henry, 2003: 11).

به عبارت دیگر، معنویت عنصری از هویت است که رنگ و بوی فرهنگی هم دارد. برای مثال، در جامعه اسلامی مردم امت واحدی هستند و معنویت دینی آنان را به هم پیوند می‌دهد؛ اما گوناگونی و کثرت فرهنگی هم به چشم می‌خورد که این کثرت، با کمک هوش فرهنگی تبیین و درک شده است و براساس ایمان به وحدانیت، به وحدت منجر می‌شود.

مفهوم هوش فرهنگی برای نخستین بار از جانب ایرلی و آنگ، از پژوهشگران مدرسه کسب و کار لندن مطرح شده است. آنها هوش فرهنگی را به صورت توانایی یادگیری الگوهای جدید در تعاملات فرهنگی و ارائه پاسخ‌های رفتاری صحیح به این الگوها تعریف کرده‌اند (ایرلی و آنگ، ۲۰۰۳). به نقل از قادری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۵). تعریف آنها از هوش فرهنگی در پاسخ به این پرسش بوده است: در نظامی با فضای سازمانی و کاری به شدت متأثر از جهانی شدن، ضرورت دارد این مسئله

¹ Cultural Intelligence Studies Center

² Meta Cognitive

³ Cognitive

⁴ Motivational

⁵ Behavioral

نوع دوستی، توجه به بعد فرامادی و روحانی، ویژگی‌های انسان معنوی و آثار معنویت.

برای تعیین روایی پرسش‌نامه، آن را به ۱۹ نفر از استادان متخصص در این زمینه ارائه کرده‌ایم و سپس پرسش‌نامه بر روی ۲۳۵ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی اجرا شده و با استفاده از تحلیل عوامل، با روش چرخشی از نوع واریماکس، ۲ عامل با مقدار ویژه بیشتر از ۵ به این شرح مشخص شده است: نگرش معنوی و توانایی معنوی. همچنین، همسانی درونی پرسش‌نامه از طریق محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمده است. با توجه به نتایج به دست آمده، پرسش‌نامه سنجش نگرش معنوی اعتبار و روایی مناسبی دارد و از آن به صورت ابزاری مناسب برای پژوهش در زمینه معنویت و رشد معنوی استفاده می‌شود (شهیدی و فرج‌نیا، ۱۳۹۱: ۱۰۵).

پرسش‌نامه «هویت اجتماعی» صفاری‌نیا و روشن (۱۳۹۰)
پرسش‌نامه هویت اجتماعی با توجه به دو بعد هویت فردی و جمعی از نظریات ریچارد جنکینز (۲۰۰۸) برگرفته شده و به دست برخی از پژوهشگران ساخته شده است (صفاری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۳). این پرسش‌نامه بر روی ۵۵۰ دانش‌آموز دختر و پسر دبیرستان‌های شاهین‌دژ آذربایجان شرقی اجرا شده است. مقیاس شامل ۲۰ گویه است که ۱۰ گویه آن بعد فردی و ۱۰ گویه دیگر، بعد جمعی را نشان می‌دهند و نمره‌گذاری گویه‌ها براساس طیف لیکرت انجام می‌شود. در پژوهشی دیگر (صفاری‌نیا و روشن، ۱۳۹۰) به نقل از صفاری‌نیا و همکاران، (۱۳۹۳: ۱۰) پایایی پرسش‌نامه با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ، برای کل پرسش‌نامه ۰/۷۴ به دست آمده است. همچنین، با استفاده از نظر متخصصان، نتایج پژوهش بیانگر روایی صوری پرسش‌نامه هستند.

پرسش‌نامه احساس امنیت اجتماعی (نیازی و فرشادفر، ۱۳۹۰)

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، جزء پژوهش‌های کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها از نوع پژوهش‌های همبستگی محسوب می‌شود.

جامعه و نمونه

جامعه آماری مدنظر، کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شهر اراک در سال ۱۳۹۴ هستند که تعداد آنها ۱۷۱۰۱ نفر است.

جدول ۱- جامعه آماری

علوم انسانی	مدیریت	پرستاری	علوم پایه	فنی و مهندسی	کشاورزی
۳۸۷۶	۳۶۶۱	۱۱۷۶	۱۳۴۰	۶۷۷۲	۲۷۶

برای نمونه‌گیری از دانشجویان به کمک جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۳۸۰ نفر معین شده است که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و از بین ۳ دانشکده علوم انسانی، فنی مهندسی و علوم پایه به طور تصادفی انتخاب شده‌اند. سپس از هر دانشکده به ترتیب ۵ و ۴ و ۳ کلاس انتخاب شده است تا تناسب جامعه با نمونه رعایت شود و در نهایت، در هر کلاس همه دانشجویان بررسی شده‌اند و به پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده‌اند. نسبت درصد دانشجویان کارشناسی به کارشناسی ارشد هم ۶۰ به ۴۰ بوده است.

ابزار پژوهش

پرسش‌نامه «سنجش نگرش معنوی» شهیدی و فرج‌نیا (۱۳۹۱)

پرسش‌نامه سنجش نگرش معنوی دو زیرمعیار «نگرش معنوی» و «توانایی معنوی» را در ۴۳ سؤال ۵ گزینه‌ای می‌سنجد. این پرسش‌نامه، اعتقادات مختلف معنوی فرد و از جمله مسائلی مانند این موارد را ارزیابی می‌کند: معنا و هدف در زندگی، تجربه‌های معنوی، معنویت و مذهب،

داده‌ها به کمک تحلیل‌های آماری توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار آماری spss تجزیه و تحلیل شده‌اند و با استفاده از روش رگرسیون چندمتغیره، به سؤال اصلی پژوهش پاسخ داده شده است. در پایان، نتایج با مطالعات دیگر مقایسه و تبیین شده است.

نتایج

الف) یافته‌های توصیفی

جدول ۲- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر سن (n=۳۸۰)

شاخص				
میانگین	میانه	انحراف معیار	دامنه	کمینه بیشینه
۲۸/۱۷	۲۵/۵۰	۶/۷۱	۳۱	۲۲ ۵۲

یافته‌ها نشان می‌دهد میانگین سن دانشجویان ۲۸/۱۷ به دست آمده است و همچنین، نیمی از دانشجویان بیش از ۲۵/۵ سال داشته‌اند. شاخص‌های پراکندگی واریانس و دامنه برای متغیر سن، به ترتیب برابر با ۴۵/۰۶ و ۳۱ مشخص شده و بیشترین سن مشاهده شده ۵۲ سال و کمترین آن ۲۲ سال بوده است.

جدول ۳- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر جنس (n=۳۸۰)

جنس	فراوانی	درصد
مرد	۱۸۰	۴۷/۳۶
زن	۲۰۰	۵۲/۶۳
کل	۳۸۰	۱۰۰/۰

جدول ۴- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر رشته تحصیلی (n=۳۸۰)

دانشکده	فراوانی	درصد
علوم انسانی	۱۵۶	۳۸/۹۴
فنی مهندسی	۱۳۶	۳۳/۶۸
علوم پایه	۸۸	۲۱/۰۵
کل	۳۸۰	۱۰۰/۰

این پرسش‌نامه شامل ۲۴ گویه است که احساس امنیت اجتماعی را در موقعیت‌هایی مانند معابر عمومی، سپردن سرمایه به دیگران، کمک به افراد حادثه‌دیده و احساس امنیت در به دست آوردن شغل و حفظ آن می‌سنجد. اعتبار آلفای کرونباخ آن، در پژوهشی ۰/۸۵ به دست آمده (نیازی و فرشادفر، ۱۳۹۰: ۱۰) و در پژوهش حاضر، اعتبار و روایی پرسش‌نامه مجدداً بررسی شده است. برای بررسی روایی پرسش‌نامه از روش روایی صوری استفاده شده است که اساتید و جمعی از متخصصان، روایی آن را تأیید کرده‌اند و از روش آلفای کرونباخ، اعتبار آن برابر با ۰/۸۵ به دست آمده است.

پرسش‌نامه «هوش فرهنگی» ایرلی و آنگ (2004)

پرسش‌نامه هوش فرهنگی ۲۰ سئوالی با همت برخی پژوهشگران طراحی شده است و چهار عامل مقیاس فراشناخت فرهنگی، شناخت فرهنگی، رفتار فرهنگی و انگیزش فرهنگی را در بر دارد (Ang et al., 2004: 427). مقدار آلفای کرونباخ برای این پرسش‌نامه، به ترتیب ۰/۷۶، ۰/۸۴، ۰/۷۶ و ۰/۸۳ به دست آمده که روی ۱۴۰ نفر از دانشجویان ترکمن در حال تحصیل در دانشگاه پیام نور بهشهر در سال ۱۳۸۹ اجرا شده است. در هنگام بررسی میزان آلفای کرونباخ، برای ۲۰ عبارت پرسش‌نامه ۰/۸۵ به دست آمده است. همچنین، برای زیرمقیاس‌های فراشناخت مقدار ۰/۶۸، شناخت ۰/۸۶، انگیزش هیجانی ۰/۷۶ و عامل رفتاری ۰/۷۰ حاصل شده است. نتایج حاصل از بازآزمایی به فاصله ۱۵ روز همبستگی ۰/۷۹ است. نتایج حاصل از تحلیل عاملی با چرخش واریماکس نیز ۴ عامل مجزا را به تعداد این عبارات ذکر شده تأیید کرده است (قدم‌پور و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۸).

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

جدول ۵- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر میزان معنویت دانشجویان (n=۳۸۰)

متغیر	شاخص					
	میانگین	میانه	انحراف معیار	دامنه	کمینه	بیشینه
نگرش معنوی	۵۷/۶۶	۴۸/۰۰	۱۸/۵۹	۷۲/۰۰	۲۴/۰۰	۹۶/۰۰
توانایی معنوی	۴۳/۱۰	۳۸/۰۰	۱۴/۲۳	۵۷/۰۰	۱۹/۰۰	۷۶/۰۰
کل	۱۰۰/۴۲	۸۶/۰۰	۲۶/۷۳	۱۲۹/۰۰	۴۳/۰۰	۱۷۲/۰۰

این متغیر، برابر با ۷۱۴/۵۷ و ۱۲۹/۰ به دست آمده است. در ابعاد نگرش معنوی و توانایی معنوی نیز به ترتیب میانگین برابر، ۵۷/۶ و ۴۳/۱ و میانگین میانه، معادل ۴۸ و ۳۸ شده است.

مطابق نتایج، نمره معنویت دانشجویان در طیفی از ۴۳ تا ۱۷۲ قرار دارد و مقدار میانگین و میانه برای این متغیر ۱۰۰/۴ و ۸۶/۰ حاصل شده است. همچنین، مقدار واریانس و دامنه برای

جدول ۶- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر میزان هوش فرهنگی دانشجویان (n=۳۸۰)

متغیر	شاخص					
	میانگین	میانه	انحراف معیار	دامنه	کمینه	بیشینه
فرانشناخت فرهنگی	۱۲/۵۰	۱۳/۰۰	۴/۳۶	۱۶/۰۰	۴/۰۰	۲۰/۰۰
شناخت فرهنگی	۱۹/۴۳	۲۱/۰۰	۶/۶۷	۲۴/۰۰	۶/۰۰	۳۰/۰۰
انگیزش فرهنگی	۱۶/۵۶	۱۸/۰۰	۵/۷۱	۲۰/۰۰	۵/۰۰	۲۵/۰۰
رفتار فرهنگی	۱۶/۲۱	۱۷/۰۰	۵/۸۳	۲۰/۰۰	۵/۰۰	۲۵/۰۰
کل	۶۴/۶۱	۶۶/۲۵	۱۶/۶۲	۷۰/۰۰	۲۷/۰۰	۹۷/۰۰

براساس نتایج، مقدار میانگین و میانه هویت اجتماعی دانشجویان ۵۳/۷ و ۵۴/۰ بوده است. همچنین، مقدار واریانس و دامنه برای این متغیر، برابر با ۱۴۷/۴ و ۶۸/۰ حاصل شده که بیشینه و کمینه آن ۸۸/۰ و ۲۰/۰ بوده است.

یافته‌ها نشان می‌دهد مقدار میانگین و میانه هوش معنوی دانشجویان ۶/۶۴ و ۲۵/۶۶ بوده است. همچنین، مقدار واریانس و دامنه برای این متغیر برابر با ۲۷۶/۲ و ۷۰/۰ حاصل شده که بیشینه و کمینه آن، ۹۷/۰ و ۲۷/۰ بوده است. در ابعاد فرانشناخت فرهنگی، شناخت فرهنگی، انگیزش فرهنگی و رفتار فرهنگی نیز به ترتیب، میانگین معادل با ۱۶/۵، ۱۹/۴، ۱۶/۲ و ۱۶/۲ به دست آمده است.

جدول ۸- نتایج توصیفی مربوط به متغیر میزان احساس امنیت اجتماعی

شاخص	شاخص					
	میانگین	میانه	انحراف معیار	دامنه	کمینه	بیشینه
	۶۸/۷۷	۷۲/۰۰	۱۸/۴۲	۷۶/۰۰	۲۴/۰۰	۱۰۰/۰۰

طبق یافته‌ها مقدار میانگین و میانه احساس امنیت اجتماعی در دانشجویان ۶۸/۷ و ۷۲/۰ بوده است. همچنین، مقدار واریانس و دامنه برای این متغیر، برابر با ۳۳۹/۵ و ۷۶/۰ تعیین شده که بیشینه و کمینه آن، ۱۰۰/۰ و ۲۴/۰ به دست آمده است.

جدول ۷- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیر میزان هویت اجتماعی

دانشجویان (n=۳۸۰)

میانگین	شاخص				
	میانگین	میانه	انحراف معیار	دامنه	کمینه
۵۳/۷۶	۵۴/۰۰	۱۲/۱۴	۶۸/۰	۲۰/۰۰	۸۸/۰۰

ب) نتایج استنباطی

جدول ۹- نتایج آزمون KS برای بررسی نرمال توزیع بودن داده‌ها

شاخص	احساس امنیت اجتماعی	معنویت	هوش فرهنگی	فرانشاخت فرهنگی	شناخت فرهنگی	رفتار فرهنگی	انگیزش فرهنگی	نگرش معنوی	توانایی معنوی	هویت اجتماعی
سطح معناداری	۰/۰۷۳	۰/۱۷۶	۰/۲۱۱	۰/۰۶۴	۰/۱۷۵	۰/۰۵۶	۰/۱۲۸	۰/۲۵۹	۰/۳۰۱	۰/۰۹۸

تمام متغیرها هم‌زمان وارد معادله می‌شوند، این مقدار نشان می‌دهد ۳۰/۲ درصد از تغییرات احساس امنیت اجتماعی (متغیر وابسته) به وسیله متغیرهای مستقل تبیین می‌شود.

تحلیل رگرسیون: پیش بینی احساس امنیت اجتماعی بر اساس متغیرهای مستقل

در این بخش، بر اساس روش Enter، برای به دست آوردن میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته، رگرسیون چندگانه متغیرهای تحقیق محاسبه شده و اثر متغیرهای مستقل (معنویت، هوش فرهنگی و هویت اجتماعی) بر روی متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی محاسبه شده است.

باتوجه به جدول (۸)، سطح معناداری تمامی متغیرهای مدنظر محاسبه شده بیش از ۰/۰۵ بوده است؛ بنابراین، فرض H_0 رد نمی‌شود و فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها تأیید می‌شود. همچنین، اطلاعات جمع‌آوری شده نرمال بوده و استفاده از آزمون‌های پارامتری امکان‌پذیر است.

جدول ۱۰- خلاصه مدل رگرسیون

R	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد
۰/۵۵۰	۰/۳۰۲	۰/۲۸۹	۱۵/۵۳۸۸۹

بر اساس جدول (۱۰) مقدار ضریب همبستگی برابر با ۰/۳۰۲ به دست آمده است. باتوجه به اینکه در روش Enter

جدول ۱۱- رگرسیون

sig	T	Beta	خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰	۴/۲۵۳		۴/۹۷۶	۲۱/۱۶۴	مقدار ثابت
۰/۲۷۴	-۱/۰۹۶	-۰/۰۵۴	۰/۰۴۹	-۰/۰۵۳	نگرش معنوی
۰/۵۲۰	-۰/۶۴۴	-۰/۰۳۵	۰/۰۷۰	-۰/۰۴۵	توانایی معنوی
۰/۰۲۰	۲/۳۳۶	۰/۱۲۱	۰/۲۱۸	۰/۵۱۰	فرانشاخت فرهنگی
۰/۰۰۰	۳/۸۴۳	۰/۱۸۵	۰/۱۳۳	۰/۵۱۲	شناخت فرهنگی
۰/۰۰۱	۳/۳۱۵	۰/۲۱۰	۰/۲۰۴	۰/۶۷۶	انگیزش فرهنگی
۰/۳۲۶	۰/۹۸۴	۰/۰۵۶	۰/۱۷۹	۰/۱۷۶	رفتار فرهنگی
۰/۰۰۰	۸/۹۷۸	۰/۴۹۹	۰/۰۸۴	۰/۷۵۷	هویت اجتماعی

شهیدی و فرج‌نیا، ۱۳۹۱). به اعتقاد کارت و کینگ (2005) معنویتی که در جهان معاصر به بشر عرضه می‌شود، ماهیتی کاپیتالیستی دارد و بر شیوه زندگی افراد به طور مهمی تأثیر نمی‌گذارد.

نتایج بخش هوش فرهنگی با نتایج تحقیق موحد و همت (۱۳۹۲) مطابقت دارد. باتوجه به مطالعه غباری‌بناب و همکاران (۱۳۸۶) توانایی شناخت مسئله، ارائه راه حل پیشنهادی برای مسائل مختلف زندگی و کشف روش های کارآمد حل مسائل، از ویژگی های افراد باهوش محسوب می‌شوند که همگی به داشتن احساس امنیت اجتماعی کمک می‌کنند. با در نظر گرفتن این مطالب، نتیجه گرفته می‌شود که فرد با درک تعاملات بین فرهنگی و داشتن مهارت‌های سازگاری، روش‌های مقابله با مسائل و مشکلات را کنترل و امنیت اجتماعی را بیشتر احساس می‌کند. توماس و اینکسون (2005) معتقدند که هوش فرهنگی شامل فهم و درک بنیان‌های تعامل بین فرهنگی، توسعه دادن رویکردی خلاقانه و منعطف به تعامل‌های بین فرهنگی و درنهایت، ایجاد مهارت‌های سازگاری و نشان دادن رفتارهایی است که در موقعیت‌های بین فرهنگی یا چندفرهنگی اثربخش هستند. مطابق باور ایرلی‌آنگ و همکاران (2007) توانایی‌های مربوط به فراشناخت فرهنگی مسائلی مانند برنامه ریزی و کنترل و بررسی مجدد مدل‌های ذهنی هنجارهای فرهنگی برای کشورها یا گروه‌هایی از مردم را در بر می‌گیرد. بعد فراشناخت نیز اموری چون تدوین استراتژی پیش از برخورد میان فرهنگی، بررسی مفروضات در حین برخورد و تعدیل و تغییر نقشه‌های ذهنی را در صورت متفاوت بودن تجارب واقعی از انتظارات شامل می‌شود. این بعد، این مسائل را در بر دارد: ۱- تفکر فعال را درباره افراد و موقعیت‌های فرهنگی مختلف ارتقا می‌دهد، ۲- از خشکی، مفروضات و تفکر محدود فرهنگی جلوگیری می‌کند و ۳- افراد را به جانب بازآفرینی استراتژی‌ها هدایت می‌کند؛ بنابراین، آنها تمایل

این جدول، اطلاعات اصلی معادله و تحلیل رگرسیونی را نمایش می‌دهد؛ براین اساس و باتوجه به ستون B جدول، معادله پیش‌بینی کننده احساس امنیت اجتماعی به این صورت ترسیم می‌شود:

$$\text{احساس امنیت اجتماعی} = 21/164 + \text{نگرش معنوی} (-0/053) + \text{توانایی معنوی} (-0/045) + \text{فراشناخت فرهنگی} (0/510) + \text{شناخت فرهنگی} (0/512) + \text{انگیزش فرهنگی} (0/676) + \text{رفتار فرهنگی} (0/176) + \text{هویت اجتماعی} (0/757).$$

مطابق ستون آخر، برای متغیرهای شناخت فرهنگی و هویت اجتماعی آثار در سطح ۰/۰۱ معنادار است که این امر، تأثیر بیشتر این متغیرها را بر احساس امنیت اجتماعی در قالب مدل بررسی شده نشان می‌دهد. بین معنویت و احساس امنیت اجتماعی رابطه ای یافت نشده است؛ اما درباره اهمیت نسبی متغیرها در پیش‌بینی متغیر درآمد، باید به مقدار بتا توجه کرد. مقدار بتا استاندارد شده است؛ بنابراین، باتوجه به جدول، مشخص می‌شود که متغیر هویت اجتماعی در پیشگویی متغیر وابسته بیشتر از هر عاملی اهمیت دارد و سپس، متغیرهای انگیزش فرهنگی و شناخت فرهنگی با بتای ۰/۲۱۰ و ۰/۱۸۵ قرار دارند. براین اساس، به ازای هر واحد تغییر در انحراف معیار هویت اجتماعی متغیر احساس امنیت اجتماعی به میزان ۰/۴۴۹ تغییر می‌کند.

بحث و نتیجه

برای تبیین وجودنداشتن رابطه بین معنویت و احساس امنیت اجتماعی در درجه نخست باید به وضعیت فعلی بشر اشاره کرد. در چند قرن اخیر، بدون پیشرفت چندان شناخت انسان در زمینه معنویت، توانایی ذهنی او به طور چشمگیری رشد کرده است. این موضوع میان میزان فکری انسان و اصول معنوی فاصله‌ای روزافزون به وجود آورده و همین امر به سردرگمی در معنویت منجر شده است (الهی، ۱۳۸۰، به نقل از

فرهنگی مختلف را منعکس می‌کند. انگیزش فرهنگی بیانگر علاقه فرد به آزمودن فرهنگ‌های دیگر و تعامل با افرادی از آن فرهنگ‌ها است. این انگیزه، ارزش درونی افراد برای تعاملات چندفرهنگی و اعتماد به نفسی را در بر دارد که به فرد اجازه می‌دهد در موقعیت‌های فرهنگی مختلف، به صورتی اثربخش عمل کند. باتوجه به مطالب ذکرشده، چنین نتیجه گرفته می‌شود که افراد با انگیزش فرهنگی بیشتر، در مقابل موانع پایدار می‌شوند تا از این راه، خود را با فرهنگ دیگران سازگار کنند و این گونه، امنیت اجتماعی را نیز بیشتر احساس می‌کنند.

نتایج برخی از پژوهش‌ها همچون مستوفی (۱۳۹۲) و نیازی و فرشادفر (۱۳۹۰) رابطه معنادار بین هویت اجتماعی و احساس امنیت را نشان می‌دهد؛ براین اساس و همچنین، بر مبنای مباحث مطرح شده صاحب‌نظران درخصوص هویت اجتماعی این موضوع مؤلفه‌ای مهم در بررسی احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌شود. به باور بوزان (۱۳۷۸) هر عامل و پدیده ایجادکننده اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای گروه، درواقع، هویت آن گروه را به مخاطره می‌اندازد و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌شود.

هویت اجتماعی، احساس تعلق و همبستگی به جامعه است؛ به طوری که فرد خود را در مقابل معیارها و ارزش‌های جامعه متعهد و مکلف بداند و در امور مختلف آن مشارکت کند و در مواقع بحرانی سرنوشت جامعه و غلبه بر بحران برای او مهم باشد. هر عامل و پدیده‌ای که به ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای گروه منجر شود، درواقع هویت آن گروه را به مخاطره می‌اندازد و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌شود؛ بنابراین، این نتیجه به دست می‌آید که احساس امنیت اجتماعی با هویت اجتماعی ارتباط دارد.

به طور کلی، از تحلیل رگرسیون این‌طور نتیجه گرفته می‌شود که متغیر هویت اجتماعی در پیشگویی احساس امنیت

دارند روابط بین‌فرهنگی موفق‌تری را تجربه کنند. این مسئله بینابینی و گذار، فرایندی دیالکتیکی را در ذهن کنشگران ایجاد می‌کند و همچنین، باعث می‌شود تعادل روانی خویش را تا حدودی با چالش روبه‌رو ببینند؛ به همین دلیل، آنها ترس یا ناامنی را احساس می‌کنند. حسینی‌نسب و قادری (۱۳۹۰) و قادری و همکاران (۱۳۹۲) نیز نتایج مشابهی را در این زمینه به دست آورده‌اند. بعد شناختی آگاهی و اطلاع حاصل شده از تجارب فردی و آموزشی را درباره هنجارها، فعالیت‌ها و قراردادهای فرهنگ‌های مختلف منعکس می‌کند. همچنین، این بعد شامل دانش رویه‌ای است که از طریق مشاهده و تقلید انجام می‌شود. افرادی که هوش فرهنگی زیادی دارند، شناخت فرهنگی‌شان هم بیشتر است و شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی را درک می‌کنند که این امور درحقیقت، احساس امنیت اجتماعی را در فرد به وجود می‌آورند. این بعد از هوش فرهنگی درک فرد از شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی و دانش عمومی و نقشه‌های ذهنی شناختی فرد را از فرهنگ‌های دیگر نشان می‌دهد. جنبه شناختی هوش فرهنگی شناخت سیستم‌های اقتصادی و قانونی، هنجارهای تعامل اجتماعی، عقاید مذهبی، ارزش‌های زیبایی‌شناختی و زبان دیگر را در بر دارد. بعد شناختی آگاهی و اطلاع حاصل از تجارب فردی و آموزشی را در زمینه هنجارها، فعالیت‌ها و قراردادهای فرهنگ‌های مختلف نشان می‌دهد. این بعد، آگاهی ظاهری درباره سیستم‌های اجتماعی، قانونی و اقتصادی را در فرهنگ‌های مختلف و خرده‌فرهنگ‌ها در بر می‌گیرد. همچنین، این بعد دانش رویه‌ای را در بر دارد که از طریق مشاهده و تقلید انجام می‌شود. افرادی که هوش فرهنگی زیادی دارند، شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی را درک می‌کنند و آگاهی لازم را در زمینه هنجارها و فعالیت‌ها کسب و بنابراین، امنیت اجتماعی را هم بیشتر احساس می‌کنند. قادری و همکاران (۱۳۹۰) نتایجی همسو با تحقیق حاضر به دست آورده‌اند. طبق اعتقاد ایرلی آنگ و همکاران (2006) نیز بعد انگیزشی توانایی و تمایل به یادگیری و فعالیت در موقعیت‌های

بوزان، ب. (۱۳۷۸). *مردم، دولت‌ها و هراس*، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

بیات، ب. (۱۳۸۷). «تبیین جامعه‌شناختی احساس امنیت در بین شهروندان تهرانی (با تأکید بر نقش پرداخت رسانه‌ای و سرمایه اجتماعی)»، *نشریه نامه علوم اجتماعی*، دوره ۱۶، ش ۳۵، ص ۱۱۵-۱۳۲.

جعفری، ح.ع. و مهرداد، ح. (۱۳۹۱). «بررسی رابطه بین ترجیحات ارزشی و هویت اجتماعی دانشجویان»، *مطالعات جامعه‌شناختی جوانان*، ش ۷، ص ۲۴-۹. حسینی‌نسب، د. و قادری، و. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین هوش فرهنگی با بهره‌وری مدیران در مدارس شاهد استان آذربایجان غربی»، *علوم تربیتی*، دوره ۴، ش ۱۳، ص ۴۳-۲۷.

ربانی‌خوارسگانی، ع.؛ قاسمی، و. (۱۳۸۶). «رابطه احساس امنیت اجتماعی و نگرش مذهبی»، *مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان*، ش (۲۵) ۴، ص ۷۱-۴۶.

زنگی‌آبادی، ع. و زنگنه، م. (۱۳۹۰). «سنجش احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی (مطالعه موردی شهر خواف)»، *فصلنامه دانش‌انتظامی*، دوره ۱۳، ش (۵۰) ۱، ص ۶۵-۴۱. ساروخانی، ب. و هاشم‌نژاد، ف. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی (مؤلفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهر ساری»، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، دوره ۲، ش ۲، ص ۹۴-۸۱.

شهیدی، ش. و فرج‌نیا، س. (۱۳۹۱). «ساخت و اعتباریابی پرسش‌نامه سنجش نگرش معنوی»، *روان‌شناسی و دین*، ش (۱۹) ۳، ص ۹۸-۱۱۵. صفاری‌نیا، م.؛ آقاییوسفی، ع. و مصطفایی، ع. (۱۳۹۳). «رابطه مؤلفه‌های سهیل‌انگاری اجتماعی و هویت

اجتماعی بیشترین اهمیت را دارد و سپس، به ترتیب متغیرهای انگیزش فرهنگی و شناخت فرهنگی قرار دارند؛

بااین‌حال، تأثیر متغیرهایی مانند تحصیلات، سن، طبقه اجتماعی و اقتصادی، جنسیت و شخصیت را نیز بر نتایج پژوهش حاضر نباید نادیده گرفت. این‌گونه متغیرها به صورت متغیرهای مداخله‌گر در نظر گرفته می‌شوند و در این مقاله، مطالعه یا کنترل نشده‌اند؛ بنابراین، برای خنثی کردن اثر آنها چند راهبرد اتخاذ شده است. نخست اینکه در نمونه‌گیری، متغیرهای جنسیت، رشته تحصیلی و مقطع لحاظ شده‌اند. دوم اینکه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شده است تا ضمن تعدیل تأثیر تفاوت نمونه از نظر جنسیت، رشته تحصیلی و مقطع، سایر متغیرهای مداخله‌گر مانند طبقه اجتماعی و شخصیت نیز به طور متعادل توزیع شوند. باتوجه به این مسائل، چنین ادعا می‌شود که متغیرهای مداخله‌گر به طور معناداری بر نتایج پژوهش تأثیر نداشته‌اند؛ اما چون این‌گونه متغیرها با دقت بررسی یا کنترل نشده‌اند، در تعمیم‌دادن یافته‌های پژوهش باید احتیاط کرد.

منابع

اژدری‌فرد، پ.س.؛ قاضی، ق. و نورانی‌پور، ر.ا. (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر آموزش عرفان و معنویت بر سلامت روان دانش‌آموزان»، *اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، دوره ۵، ش ۲، ص ۱۲۷-۱۰۵. اکبری‌لاکه، م.؛ یزدانی، ش.؛ مکارم، ع.؛ شمسی‌گوشکی، ا.؛ شادنوش، ن.ا. و ابراهیمی، م. (۱۳۹۲). «معنویت و تعالی معرفتی و رفتاری در نظام آموزش عالی»، *اخلاق پزشکی*، دوره ۷، ش ۲۶، ص ۱۳۳-۱۱۶. بحری‌پور، ع.؛ ذوالفقاری، ا. و رستگارخالد، ا. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی شهرستان کاشان)»، *مطالعات جامعه‌شناختی جوانان*، ش ۴، ش ۱۰، ص ۲۶-۹.

- زنان»، زن و جامعه، دوره ۴، ش ۲، ص ۸۲-۵۵.
- مستوفی، ا. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه هویت اجتماعی با احساس امنیت در زنان شهر تهران»، نشریه پلیس زن، دوره ۷، ش ۱۹، ص ۷۷-۵۵.
- مؤمنی، خ م. و شهبازی‌راد، ا. (۱۳۹۱). «رابطه معنویت، تاب‌آوری و راهبردهای مقابله‌ای با کیفیت زندگی دانشجویان»، علوم رفتاری، دوره ۶، ش ۲، ص ۱۰۳-۹۷.
- نوروزی، ف ا. و فولادی سپهر، س. (۱۳۸۸). «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹-۱۵ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، نشریه راهبرد، دوره ۱۸، ش ۵۳، ص ۱۵۹-۱۲۹.
- نیازی، م؛ شفائی مقدم، ا. و شادفر، ی. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در بین زنان مناطق شمال (۱ و ۲) و جنوب شهر (۱۹ و ۲۰) تهران»، جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، دوره ۲، ش ۳، ص ۱۶۰-۱۳۱.
- نیازی، م. و شادفر، ی. (۱۳۹۰). «رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال (۱ و ۲) و مناطق جنوب (۱۹ و ۲۰) تهران»، مطالعات شهری، س ۱، ش ۱، ص ۲۱-۱۶.
- Abu-Ras, W. Laird, L. (2011) "How Muslim and Non-Muslim Chaplains Serve Muslim Patients? Does The Interfaith Chaplaincy Model Have Room for Muslims 'Experiences? ". *J Relig Health*, 50:46-61.
- Ang, S. Van Dyne, L. Koh, C. & NG, K. Y. (2004) Cultural intelligence. Paper presented at the August 2004 Academy of Management Meetings Symposium on Cultural Intelligence in the 21st. 421- 433.
- Ang, S. Van Dyne, L. & Koh, S. K. (2006) Personality Correlates of Thefour-Factor Model of Cultural Intelligence *Group and Organization Management*, 31: 100° 123.
- Ang, S. Van Dyne, L. Koh, C. Ng, K. Y. Templer, K.J. Tay, C. and Chandrasekar, N.A. (2007) Cultural Intelligence: Its Measurement and اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانشجویان»، شناخت اجتماعی، دوره ۳، ش (۶) ۲، ص ۱۳۴-۱۲۳.
- غباری‌بناب، ب؛ سلیمی، م؛ سلیمانی، ل. و نوری مقدم، ث. (۱۳۸۶). «هوش معنوی» اندیشه نوین دینی، دوره ۳ ش ۱۰، ص ۱۳۷-۱۲۵.
- قادری، و؛ ایروانی، م. و فرنیسا، م.ع. (۱۳۹۲). «بررسی رابطه بین هوش فرهنگی مدیران با بهره‌وری شعب بانک مسکن شهرستان ارومیه»، مدیریت بهره‌وری، دوره ۷، ش ۲۵، ص ۵۲-۳۳.
- قاسمی، و؛ وحید، ف. و یزدخواستی، گ. (۱۳۸۹). «تحلیلی بر هوش فرهنگی و الگوهای تقویت آن»، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، دوره ۴، ش ۹، ص ۵۰-۳۳.
- قدم‌پور، ع ا؛ مهرداد، ح. و جعفری، ح.ع. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و هوش فرهنگی کارکنان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان لرستان»، نشریه روان‌شناسی تربیتی، دوره ۲ ش ۱، ص ۱۰۱-۸۱.
- مختاری‌نوری، ج؛ عبادی، ع؛ الحانی، ف. و رژه، ن. (۱۳۹۲). «آموزش مبتنی بر معنویت توسط مربیان پرستاری الگو: مطالعه کیفی» اخلاق و تاریخ پزشکی، دوره ۶، ش ۳، ص ۹۳-۸۴.
- مرادی‌پردنجانی، ح ا؛ صادقی، س؛ توکلی، ع ا. و قاسمی، م. (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و روان‌شناختی بر احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی جوانان ۲۰ تا ۳۰ ساله استان چهار محال و بختیاری)»، مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، دوره ۴، ش ۱۰، ص ۱۱۶-۱۰۳.
- موحد، م. و همت، ص. (۱۳۹۲). «مطالعه عوامل فرهنگی و اجتماعی مرتبط با احساس امنیت اجتماعی

- Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation and Task Performance , *Management and Organization Review*, 3 (3): 335° 371.
- Bell, W. (1998) Women and Community Safety , *Bell Planning Associates South Australia*, 32: 1-26.
- Bredle, JM. Salsman, JM. Debb, SM. Arnold, BJ. Cella, D. (2011) "Spiritual Well -Being as a Component of Health-Related Quality of Life: The Functional Assessment of Chronic Illness Therapy~ Spiritual Well-Being Scale (FACIT-Sp)". *Religions*, 2:77-94.
- Carrette, L. King, R. (2005) *Selling Spirituality: The Silent Takeover of Religion Paperback*° September 16, 330- 421.
- Fitchett, G. Rasinski, K. Cadge, W. Curlin, FA. (2009) "Physicians' Experience And Satisfaction With Chaplains: A National Survey". *Arch Intern Med* , 169:1808-1810.
- Fosarelli, P. (2008) "Medicine, Spirituality, and Patient Care". *JAMA*, 300:836-838.
- George, LK. Larson, DB. Koenig, HG. McCullough, ME. (2000) "Spirituality and Health: What We Know, What We Need to Know". *J Soc Clin Psychol* , 19:102-16.
- Green, Andrew Brian, (2000) *An application of security complex theory and securitization to problems relating to identity in central Asia*. Queen's University at Kingston (Canada).
- Henry, P. (2003) *Psychotherapy and spirituality – Practical issues*. A paper presented at the PACFA Inaugural Conference.
- Thomas, D. C. Inkson, K. (2005) *Cultural intelligence: People skills for global business*. San Francisco: CA: Berrett-Koehler, 541-569.
- Weaver, D. (2010) Social Security and Social Support *Journals of Gerontology, Series B: Psychological and Social Sciences*, 61(1): S24° S34.
- White, ML. Peters, R. Schim, SM. (2011) "Spirituality And Spiritual Self-Care: Expanding Self-Care Deficit Nursing Theory". *Nurs Sci Q*, 24:48-56.